



Програма
за опазване
на
околната
среда

раздел
„Лечебни
растения”

ОБЩИНА ТЕРВЕЛ

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. Въведение.....	3
II. Права и задължения на местното управление.....	5
III. Описание на местоположението на естествените находища на лечебните растения, условия в местообитанията, количество и състояние на	5
IV. Дейности за опазване на ресурсите от лечебни растения, за осигуряване на устойчивото им ползване.....	6
V. Мерки за опазване на ресурсите и разнообразието на лечебните растения.....	8
VI. Избор и регламент на територии, които не са защитени, но изискват подходящо управление с цел устойчиво ползване на лечебните растения в тях.....	10
VII. Описание на билките, които са разпространени в района на община Тервел.....	10
VIII. Заключение.....	18

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият раздел „Лечебни растения“ към общинската Програма за опазване на околната среда на община Тервел за периода 2021-2027г. е разработен основание чл. 50, т. 3 и чл. 55 от Закона за лечебните растения (ЗЛР), обн. ДВ бр. 29 от 7 Април 2000 г., с посл. изм. ДВ. бр. 102 от 8 Декември 2023 г. и във връзка с разпоредбите на Наредба № 2 от 20 януари 2004 г. за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения. Българската лечебна флора е не само най-богатата в Европа, но и най-добре проучената. Богатите архиви и хербарии на специализираните институти на Българската академия на науките са ценни за науката и достъпни за всички. Най-големи количества се търгуват от диворастящи липа, глог, шипка, трънка и коприва.

Законът за лечебните растения предписва как да се организира изкупуването и заготвянето на билки в специални пунктове, които се регистрират в регионалните инспекции по околна среда и води. Определя и правила за събиране, изсушаване, превоз и съхранение. Задължава билкозаготвителите да обучават берачите си.

С настоящия раздел „Лечебни растения“ към Общинската програма по опазване на околната среда се цели да се постигне ефективно използване на лечебните растения, опазване на естествените им находища, предотвратяване изчезването на отделни видове и свързаните с тях компоненти на околната среда, с цел задоволяване потребностите от лечебни растения на населението.

В последните години значително нараства интереса към лечебните растения. Те са били и си остават ефективно средство при лечението на редица заболявания. Растенията са достъпна и евтина суровина за приготвянето на лечебни препарати, чайове, напитки и др. Съществуващата в страната икономическа криза принуждава значителен брой хора да събират билки и плодове с търговска цел.

Съгласно ЗЛР, лечебните растения на територията на Република България се използват съгласно принципите за устойчиво ползване и един от подходите, които позволява прилагането на този принцип е планиране и

контролиране на ползването на полезна биомаса от диворастящите популации на лечебните растения.

Основните принципи при планиране на ползването на лечебни растения са: минимално ползване на проблемни видове; използване на щадящи способности и техники за събиране; сигурно и ефективно първично преработване за реализация и ползване на базата на разработен планов документ. В тази връзка раздел „Лечебни растения“ в ОПООС на община Тервел повишава своето значение като документ, осигуряващ устойчиво ползване на тези ценни природни ресурси.

Цел:

Целта на настоящия раздел „Лечебни растения“ е запазване на ресурсите от съществуващите видове лечебни растения на територията на община Тервел. Той урежда управлението на дейностите по опазването и устойчиво ползване на лечебните растения, включително събирането и изкупуването на получаваните от тях билки.

Задачи:

- Опазване на лечебните растения в естествените им находища;
- Поддържане и съхранение на екосистемите съдържащи лечебни растения;
- Опазване на естествените местообитания на лечебните растения.

Нормативи:

1. Закон за лечебните растения
2. Наредба № 2 от 20.01.2004 г. за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения, издадена от МОСВ.
3. Наредба № 5 от 19 юли 2004г. за изискванията, на които трябва да отговарят билкозаготвителните пунктове и складовете за билки, посл. изм. ДВ бр. 66 от 10.08.2018 г., издадена от Министерство на здравеопазването и Министерство на околната среда и водите.

II. ПРАВА И ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА МЕСТНО УПРАВЛЕНИЕ

Според ЗЛР разделът „Лечебни растения“ към ОПООС е планов документ за опазване и устойчиво ползване на ресурсите от лечебни растения в общината. Съгласно чл. 46 от ЗЛР кметът ръководи изпълнителната дейност на общината във връзка с ползването, опазването и култивирането на лечебните растения, като:

1. Организира изпълнението на дейностите по отношение на лечебните растения, включени в общинската програма за опазване на околната среда;
2. Издава разрешителни за ползване на лечебните растения от земи, води и водни обекти - общинска собственост;
3. Издава удостоверения за билките от култивираните лечебни растения;
4. Предоставя на Министъра на околната среда и водите информация за нуждите на наблюдението и оценката на лечебните растения и на създаването и поддържането на специализираните карта и регистър за тях.

Настоящият раздел „Лечебни растения“ включва информация за видовете лечебни растения, местообитанието им, разпространението им, режимът на тяхното ползване, прогнозните количества суровина, морфологичните части, предмет на събиране, на които може да разчита местната икономика. Разделът представя и информация за необходимите мерки за опазване на лечебните растения и техните местообитания и находища.

III. ОПИСАНИЕ НА МЕСТОПОЛОЖЕНИЕТО НА ЕСТЕСТВЕНИТЕ НАХОДИЩА НА ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ, УСЛОВИЯ В МЕСТООБИТАНИЯТА, КОЛИЧЕСТВО И СЪСТОЯНИЕ НА РЕСУРСИТЕ

Община Тервел попада в териториалния обхват на ТП Държавно горско стопанство (ДГС) – Тервел към Регионална дирекция по горите – Варна, „Североизточно държавно предприятие“ на Министерство на земеделието и храните. Общата площ на община Тервел е 57 968 ха, залесената площ е 14 243 ха, надморска височина до 150 м. Територията на община Тервел е богата на естествени находища на лечебни растения, диворастващи плодове и билки. Находищата на лечебни растения се срещат на групи, разпръснати, на петна или се срещат по единично и се използват за стопански и лични нужди. На

етапа на изготвяне на настоящия раздел „Лечебни растения“ не разполагаме с точни данни за количествата събрани билки на територията на общината през последните години. Липсват данни и за реалните количества събрани от населението лечебни растения за лична употреба. Съгласно разпоредбите на ЗЛР, изкупуването и/или първичната обработка на билки се извършва от билкозаготвителни пунктове. Контролът на пунктовете за изкупуване и преработка на билки, горски плодове и гъби се осъществява от РИОСВ - Варна.

Съвместното действие на биотични и абиотични фактори определя условията в местообитанието на лечебните растения на територията като благоприятни за съществуването, размножаването, развитието и запазването им. На тази база е изготвен и приложен списък на по-важните видове лечебни растения в община Тервел със стопанско и икономическо значение.

IV. ДЕЙНОСТИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ ОТ ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ, ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВОТО ИМ ПОЛЗВАНЕ

Запазването на ресурсите от лечебни растения и тяхното устойчиво ползване включва:

1. събиране на билки от диворастящи и култивирани лечебни растения;
2. придобиване на билки за първична обработка или преработка;
3. събиране на генетичен материал от диворастящи лечебни растения за култивиране, за опазване при условия извън естествената среда на лечебните растения или за възстановяване на други места в природата.

Предпоставка за събирането е познаването на лечебните билки. Ако притежаваме това познание следва да събираме билките в съответното време на съответното място и по съответния начин.

При *цветчетата* – в началото на цъфтежа; *листата* – преди и по време на цъфтенето; *корените* – изразяват се в ранната пролет или през есента; *плодовете* – събират се по време на зреенето.

Събирането на билки от естествените находища на лечебни растения се извършва съобразно изискванията на Закона за лечебните растения и настоящият раздел „Лечебни растения“ към Програма за опазване на околната среда на община Тервел за периода 2021-2027 г.

Ползването на лечебните растения, представляващо стопанска дейност, се извършва въз основа на позволение за ползване, издадено по реда на Закона за лечебните растения. Позволение не се изисква при събиране на билки за лични нужди от земи, гори и водни обекти - общинска собственост. Позволение не се изисква и когато лечебните растения са култивирани от собственици или ползватели на земи, гори или водни обекти, освен когато са култивирани от общината.

Позволение за ползване на лечебни растения от земи общинска собственост се издава от кмета на общината, когато добиването е от:

1) земеделски земи от общинския фонд, след заплащане на такса в общината;

2) от териториите и акваториите в регулациите на населените места - общинска собственост, независимо от предназначението им, след заплащане на такса в общината;

Таксите за ползване на лечебни растения от земи, гори, води и водни обекти - общинска собственост, се определят от съответните общински съвети в размер не по-голям от размера на таксите за ползване на лечебни растения от земи държавен фонд. Таксите постъпват в бюджета на общината и се изразходват за: плановите документи; дейности по поддържането и възстановяването на лечебни растения и техните находища; научни изследвания и наблюдение на лечебните растения; изграждане и поддържане на специализираните карта, регистър и информационна система за лечебните растения; култивиране и преработка на лечебните растения; обучение, издаване на образователни материали, провеждане на конференции по лечебни растения; други дейности, свързани с управлението и контрола Закона за лечебните растения.

Позволението за ползване се издава на физическо лице, което събира билки за продажба или за първична обработка или генетичен материал от лечебни растения, и определя: вида на ползването; разрешеното количество билки или генетичен материал по видове морфологични части; района или конкретното находище; начина на ползване; задължения на ползвателя.

При издаването на позволение на територията на Община Тервел се осъществява контрол по отношение на:

- Уведомяване на РИОСВ - Варна за организираните билкозаготвителни пунктове и складове за билки до започване на дейността в тях от съответния билкозаготвител;

- Водене на книга за изкупените, реализираните и наличните количества билки, регистрирана в РИОСВ-Варна;
- Периодични проверки на наличните или намиращите се в процес на първична обработка билки и на необходимата документация;
- Спазване на законоустановения срок - до 20 януари за представяне в РИОСВ-Варна обобщена информация за изкупените, обработените и реализираните през предходната година билки, както и за складовите наличности;
- Водене на регистър на издадените разрешителни за ползване на лечебни растения на територията на Община Тервел;
- Изпълнение задълженията на всеки ползвател на лечебни растения след приключване и по време на ползването им;
- Отнемане на разрешителното за ползване със заповед на кмета на Общината, при настъпило увреждане или унищожаване на находищата на лечебни растения в резултат от дейността на титуляра на разрешителното за ползване.

V. МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ И РАЗНООБРАЗИЕТО НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ

Лечебните растения в естествените им находища се опазват от увреждане и унищожаване с цел осигуряване на устойчивото им ползване. Опазването на лечебните растения е система от мерки и дейности, целящи запазването на биологичното разнообразие на лечебните растения и на техните ресурси. То включва поддържането и съхраняването на екосистемите, съдържащи лечебни растения, на естествените им местообитания, както и поддържането и възстановяването на жизнеспособни популации на видовете. Опазването на лечебните растения е насочено към биологичните им ресурси в естествената им среда, включително към генетичните ресурси, отделните екземпляри растения, популациите на видовете и екосистемите, включващи популацията.

С раздела “Лечебни растения” към Общинската програма по опазване на околната среда се цели да се постигне ефективно използване на лечебните растения, опазване на естествените им находища, предотвратяване

изчезването на отделни видове и свързани с тях компоненти на околната среда, с цел задоволяване потребностите от лечебни растения на населението.

За изпълнение целите на програмата ще бъдат предприети следните мерки:

- осъществяване на контрол за недопускане на ползване на лечебни растения по начини и със средства, водещи до увреждане или унищожаване на находищата;
- запознаване на жителите на общината, чрез кметовете на кметства със заповедите на Министъра на околната среда и водите, относно специалния режим на опазване и ползване на лечебните растения през съответната година и осъществяване на контрол по нейното изпълнение;
- запознаване на ползвателите на лечебни растения с техните задължения и отговорности;
- предоставяне на собствениците и ползвателите на земеделски земи наличната информация за лечебните растения на територията на общината, за пригодността на земята за отглеждането им, както и информация за задълженията и препоръките относно земеползването, включително използване на екологосъобразни технологии за отглеждане, свързани с лечебните растения в общината;
- даване на указания, относно начинът на ползване на лечебните растения на територията на Община Тервел, както и правилата и изискванията за събиране на билки или генетичен материал от лечебни растения, регламентирани с наредбата по чл.27 от ЗЛР;
- определяне на режим за ползване на находищата при наличие на увреждане на същите;
- предписания към собствениците на земи, гори, води или водни обекти, около които има находища на лечебни растения, недопускане увреждането на естествените находища при използването на пестициди и минерални торове;

- забраняване ползването на лечебните растения по начини и със средства, които водят до увреждане на находищата им, намаляване на техните ресурси, затруднено възстановяване на популациите им или намаляване на тяхното биологично разнообразие, както и в нарушение на наредбата по чл. 27 от ЗЛР;

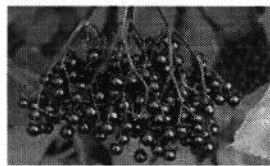
- участие на обществеността по вземането на решения, във връзка с опазването на лечебните растения на територията на общината;

VI. ИЗБОР И РЕГЛАМЕНТ НА ТЕРИТОРИИ, КОИТО НЕ СА ЗАЩИТЕНИ, НО ИЗИСКВАТ ПОДХОДЯЩО УПРАВЛЕНИЕ С ЦЕЛ УСТОЙЧИВО ПОЛЗВАНЕ НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ В ТЯХ

В Община Тервел няма територии, които да изискват подходящо управление с цел устойчиво ползване на лечебните растения в тях.

Мерки за устойчиво управление на териториите с лечебни растения са включени и в Лесоустройствения план и Доклада за гори с висока консервационна стойност на ТП ДГС Тервел, в чиито обхват попада и територията на община Тервел.

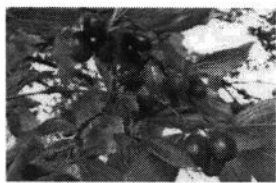
VII. ОПИСАНИЕ НА БИЛКИТЕ , КОИТО СА РАЗПРОСТРАНЕНИ В РАЙОНА НА ОБЩИНА ТЕРВЕЛ



- **Бъз черен (Sambucus nigra)** – Среща се като храст или малко дърво в смесени широколистни гори. Събират се цветовете, плодове, кора, листа и корени по – рядко.



- **Бъз нисък, Бъзак (Sambucus ebulus)** – среща се повсеместно на петна по периферията на гората. Стъблото е едногодишно. Събират се цвят, плод, корени.



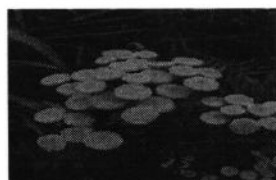
- Дрян (Cornus mas) – широко разпространен храст или дърво. Събират се плодовете.



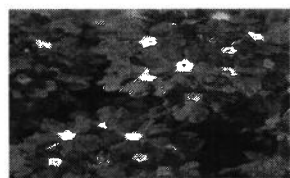
- Елшовиден зърнастец (Frangula alnus) – Расте в храсталаци и влажни места. Събират се корените и плодовете.



- Ветрогон – (Eringium campestre) - среща се по пасища и сухи тревисти места. Събира се надземната част по време на цъфтежа на билката.



- Вратига (Tanacetum vulgare) – среща се по тревисти места и храсталаци. Цъфти от юни до септември.



- Върбинка (Verbena officinalis) - среща се по влажни и буренливи места. Използва се надземната част.



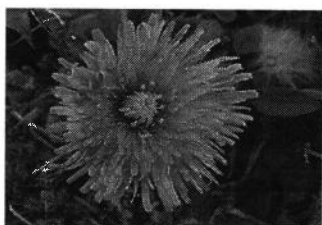
- Великденче (*Veronica officinalis*) – разпространява се по гори, поля и планини. Събира се надземната част по време на цъфтежа.



- Гингер (*Onopordon acanthium*) – разпространен по сухи и каменисти места, пътища и сгради. Събират се цветните кошнички.



- Горска ягода (*Fragaria vesca*) - расте по поляни, гори, храсталаци. Използват се плодовете и листата.



- Глухарче (*Taraxacum officinale*) - Разпространени са по ливади и тревисти места, край пътища и населени места. Използва се надземната част, коренището и цветните кошнички.



- Гръмотрън (Ononis arvensis) – расте по тревисти, песъчливи и сухи места, храсталаци и брегове на реки. Използват се корените и надземната част.



- Дяволска уста (Leonorus cardica) – среща се из нивите и по тревистите места. Цъфти през втората половина на лятото. Използва се надземната част.



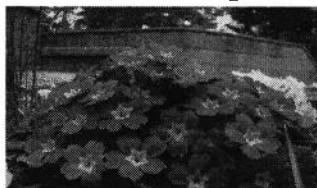
- Еньовче (Galium aparine) – среща се из храсталациите. Използва се стрък от растението.



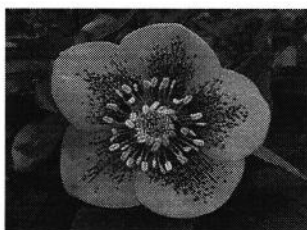
- Жълт кантарион (Hypericum perforatum) – расте по тревисти места, храсталаци и сечища, край пътища и ниви. Събира се горната част на стъблото с листата и цветовете.



- Зайча сянка (Asparagus officinalis) – среща се по тревисти места и храсталаци. Използват се коренището с корените, които се събират от септември до ноември.



- Иглика (Prunella veris) – най- разпространеното градинско цвете. Използват се цветовете, листата, корените и коренището.



- Кукуряк (Helleborus odorus) – расте в гори, из храсталаци и по поляни. Използват се коренището с корените.



- Коприва (Urtica dioica) – среща се рано напролет по слънчевите закътани места и влажни места. Използват се коренището и листата.



- Къпина (Rubus cerasium) - храстовидни растения, разпространени в цялата страна. Използват се листа, корени и плодове.



- Липа (Tilia argentea) – среща се масово в оформлението на градската среда /улици, паркове, междублокови пространства, места за отдих/. Използваната част са цветовете с прицветниците и кората на дървото.



- Люляк (Syringa vulgaris) - среща се по сухи, каменливи и скалисти места. Събират се листа и семена.



- Маточина (Melisa aquatica) - расте из храсталаци и по редки гори, тревисти и каменисти места, близо до селища, край огради и дворове. Използват се листата и цъфтящите връхни части на стеблото.



- Мента (Mentha) – вирее навсякъде, където почвата е влажна. Използват се листата.



- Пелин (Artemisia absinthium) – среща се из храсталаци, покрай огради и каменисти места. Използват се стръковете, които се берат по време на цъфтежа от юли до август.



- Риган (Origanum vulgare L.) – расте из храсталаци и сечища, по редки гори и каменисти места. Използват се цветоносните върхни части събрани по време на цъфтеж, като се отрязват на около 20 сантиметра от върха.



- Бял равнец (Achillea millefolium L.) – расте по трвисти и камени поля, край пътищата и по диви места в планините. Събират се облистените цветоносни стебла и цветните кошнички по време на цъфтеж.



- Обикновен глог (Crataegus monogina) - Край пътища, по синори, храсталаци и гори. Събират се плодове с листа и плодове.



- Овчарска торбичка (Capsella bursa) - среща се из ливадите, поляните и нивите. Използват се стръковете.



- Смрадлика (Cotinus coggygria) - По сухите каменливи места из храсталаци и светлите дъбови гори в цялата страна, но по-често на варовити почви. Събират се листата.



- Трънка (Prunus spinosa) - Храст, среща се по сухите каменливи места, край пътищата и синорите навсякъде в България. Използват се цветовете, листата и плодът.



- Шипка (Rosa Canina) – среща се по ниви, ливади, гори и храсти. Използва се плодът.

VIII. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Опазването на лечебните растения е система от мерки и дейности, целящи запазването на биологичното разнообразие на лечебните растения и на техните ресурси. То включва поддържането и съхраняването на екосистемите, съдържащи лечебни растения, на естествените им местообитания, както и поддържането и възстановяването на жизнеспособни популации на видовете. Опазването на лечебните растения е насочено към биологичните им ресурси в естествената им среда, включително към генетичните ресурси, отделните екземпляри растения, популациите на видовете и екосистемите, включващи популацията.

При прилагане на Закона за лечебните растения и на раздел „Лечебни растения“ към общинската програма за опазване на околната среда на Община Тервел естествените находища ще се опазят от увреждане и унищожаване, ще се осигури устойчивото им ползване като част от

естествения растителен генетичен фонд и няма да се допусне изменението на популациите им, при което да се влошат биологичните им показатели или да се затрудни естественото им възстановяване.